

הלכות מעשיות

שיעורו של מורנו הגאון הרב מצליח-חי מאזוז שליט"א

גליון קע"ב

שודר בערוץ "קול ברמה" בתכנית "בית ההוראה"

העלון מוקדש לע"נ גאון עוזנו עטרת תפארת הפוסקים מרן רבנו עובדיה יוסף בן גורג'יה זצוק"ל

הלכות פורים

נושאי השיעור:

פעילות של שמחה ביום תענית אסתר. מצות מתנות לאביונים במחילת חוב. מסירת מתנות לאביונים לאחר פורים בעת הצורך. הזמן המובחר לסעודת פורים. זמן סעודת פורים ביום שישי. אכילת לחם בסעודה. חיוב נשים וקטנים במשלוח מנות. משלוחי מנות בין גברים לנשים. לא שמע כמה מילים בקריאת המגילה.

פעילות של שמחה ביום תענית אסתר

בזמן הגאולה במהרה בימינו. אבל עד אז הם ימים עצובים לעם ישראל ואסור לעשות בהם דברים של שמחה. יתירה מכך, כתבו הפוסקים שאמנם מותר להאכיל ילדים קטנים בצומות, אבל מכל מקום לא נכון לתת להם לאכול ממתקים ומעדנים.

כל זה הוא לגבי הצומות הנ"ל, אבל תענית אסתר שונה מהם. תענית אסתר אינה זכר לחורבן, אלא היא צום לזכר התענית שעם ישראל התענו והקב"ה הושיע אותם מצרתם לגאולתם.

וכמו שכתב הרב משנה ברורה (ס' תרפ"ו סק"ב): נהגו כל ישראל להתענות ב"ג באדר, ונקרא תענית אסתר, כדי לזכור שהשם יתברך רואה ושומע כל איש בעת צרתו, כאשר יתענה וישוב אל ד' בכל לבבו, כמו שעשה בימים ההם.

אם כן נמצא שהזמן הזה הוא עת רצון להתחנן לפני הקב"ה, ולכן מרבית ביום הזה בסליחות, אבל אינו יום של אבל או צער ולכן אין חשש לנהוג בו שמחה.

אנחנו רואים את הענין הזה בהלכה נוספת. ידוע שכאשר חלה תענית רגילה בשבת וכמו י"ז בתמוז השנה, אין צמים בשבת אלא דוחים אותה ליום ראשון, ומובא בגמרא שהטעם שמאחרים את

א. שאלה: הנהלת בית ספר המעוניינים לערוך יום פעילות ושמחה לתלמידים ביום תענית אסתר (מאחר ואין אפשרות לערוך את יום הפעילות ביום אחר), האם מותר לעשות יום שמחה לילדים בזמן שכל עם ישראל צם ומתענה? וכמו כן, מנהג עמותות הצדקה השונות להסתובב ברחובות הערים ולהפעיל מוזיקה שמחה ביום תענית אסתר כדי שיתרמו להם, האם הוא מנהג נכון?

תשובת הרב: אפשר להקל.

ונרחיב מעט: אנשים יודעים שיום תענית הוא יום תפילה, יום של סליחות, ולכאורה גם יום שאסור לשמוח בו (וכמ"ש הריטב"א סוף תענית, שימים אלו הם ימי אבלות דרבים), ואם כן לכאורה יש בעיה לעשות יום שמחה בתענית אסתר.

אבל יש הבדל מהותי בין תענית אסתר לבין יתר התעניות. שאר התעניות הן זכר לחורבן, וכמו שנאמר בזכריה (ח' י"ט): "כה אמר ה' צום הרביעי (כלומר, צום י"ז בתמוז שחל בחודש הרביעי), וצום החמישי (תשעה באב שחל בחודש החמישי), וצום העשירי (צום גדליה שחל בחודש השביעי), וצום העשירי (עשרה בטבת שחל בחודש העשירי), יהיו לבית ישראל לששון ולשמחה" –

התענית ולא מקדימים, מפני ש"אקדומי פורענות לא מקדימין" – כלומר לא מקדימים את הפורענות.

לעומת זה אם צום תענית אסתר חל בשבת, כלומר בשנה שיום פורים חל במוצאי שבת, אין מאחרים את תענית אסתר אלא מקדימים את יום התענית ליום חמישי, מפני שתענית זו אינה תענית של עצב ולכן ניתן להקדימה. (עי' כה"ח שם אות ט"ז). יתירה מכך, הרמ"א (סי' תרפ"ו ס"ב) כתב על תענית אסתר שתענית זו אינה מתקנת חז"ל, ולכן יש להקל בה לעת הצורך, כמו מעוברות ומניקות וחולה שאין בו סכנה.

מה כוונתו? בשאר שלושת הצומות - י"ז בתמוז, צום גדליה ועשרה בטבת מנהג הספרדים שמעוברות ומניקות (בפועל) אינן מתענות. אבל בנות אשכנז נהגו להתענות גם מעוברות ומניקות (סי' תק"נ ס"א), ועל זה כתב הרמ"א שבתענית אסתר גם בנות אשכנז המעוברות והמניקות אינן מתענות. וגם חולה שהתענית גורמת לו נזק, פטור. ואין צריכים להתענות יום אחר (כה"ח אות כ"ב).

והוסיף הרמ"א: ואפילו רק כואבי עינים אם מצטערים הרבה – לא יתענו. אבל הם צריכים להשלים ולצום לאחר פורים.

אמנם הרב מטה יהודה (הובא בכף החיים שם אות י"ז) פקפק קצת בדברי הרמ"א, לטעון שזו תענית חובה ואין להקל בה.

אבל מרן ראש הישיבה הגאון רבנו מאיר מאזוז שליט"א כתב בספרו סנסן ליאיר על הלכות פורים (בחידושי השולחן ערוך סי' תרפ"ו): דע, כי הרבה גלגולים עברו על תענית אסתר עד שנקבעה ליום י"ג באדר, כי במסכת סופרים שהתחברה לאחר התלמוד, מבואר שנהגו לצום שלשה ימים, שכן בימי מרדכי ואסתר התענו שלשה ימים רצופים – יום י"ד בניסן (ערב פסח), ט"ו בניסן (יום טוב של פסח) וט"ז בו (יום ראשון של חול המועד), וכמו שדרשו בגמרא על הפסוק "ויעבור מרדכי". ולזכר זה נהגו להתענות שלשה ימים, שני וחמישי ושני, והיה בזה חילוקי מנהגים.

בבבל היו מתענים שני וחמישי ושני לפני פורים, ובארץ ישראל היו מתענים שני וחמישי ושני לאחר פורים. אבל בכל המקומות לא התענו ביום י"ג באדר. (כך מבואר במסכת סופרים).

ואדרבה, בגמרא במסכת תענית (דף י"ח ע"ב) מבואר שבימי בית שני נהגו להגות את יום י"ג באדר ליום טוב וקראו לו "יום ניקנור", שהיה אחד מהיוונים שהיה מנופף בידו ואומר "מתי תפול ירושלים וארמסנה", וביום י"ג באדר הצליחו החשמונאים לתפוס

אותו, קצצו את בהונות ידיו ורגליו ועשו אותו ליום שמחה בישראל. והיו חוגגים בכל שנה ביום זה. ואם כן לא היו מתענים ביום י"ג אדר¹.

לסיכום: מותר לבתי ספר ולתלמודי תורה לעשות פעילות של שמחה עם הילדים, מפני שאינו יום של אבל אלא יום של שמחה, למרות שבאותו היום מרבים בסליחות להתחנן לפני הקב"ה.

ומצוי ברוב בתי ישראל שביום זה הנשים אופות בבית עוגות ומגדנות לכבוד יום פורים, ולפי מה שביארנו יש להקל.

מצות מתנות לאביונים במחילת חוב

ב. שאלה: מי שהלוה לחבירו כסף, והלווה לא החזיר את הכסף זמן רב עקב מצב כלכלי קשה, האם מועיל שהמלוה ימחל לו את התשלום ביום פורים על מנת לקיים בזה מצות מתנות לאביונים, או שצריך לעשות קנין?

תשובת הרב: נתחיל מסוף השאלה. לגבי קנין במחילה על חוב – ברגע שאדם מוחל לחברו על החוב, החבר אינו צריך לשלם ולא צריך לעשות קנין כלל.

מרן ראש הישיבה שליט"א בספרו סנסן ליאיר (בחידושי שולחן ערוך סי' תרצ"ד) מביא את דברי מרן בשלחן ערוך חושן משפט (סי' רמ"א ס"ב) שכתב שאם אדם מחל לחברו חוב שיש לו עליו וכו', הרי זו מתנה הנקנית בדברים בלבד.

כלומר, למרות שבדרך כלל אדם הרוצה לתת לחברו מתנה, כגון שאמר לחברו שיש ברשותו מייבש או מכונת כביסה שאין בה צורך והוא רוצה להביא לו אותה, וכעת רוצה להתחרט, אין לו שום איסור, כי החבר שלו עדיין לא זכה במתנה – כיון שלא משך או עשה קנין סודר. וכל זמן שלא עשה קנין כל שהוא, לא קנה.

אבל אם הוא מוותר לו על חוב כלשהו, עצם הדיבור שאומר שהוא מוותר לו, באותו הרגע החבר הזה כבר לא חייב את הכסף.

¹ ובסנסן ליאיר שם נתקשה בדברי הרא"ש (ריש מסכת מגלה) שכתב בשם ר"ת, לפרש מ"ש בגמרא י"ג "זמן קהלה לכל היא", שהכל מתאספין לתענית אסתר ובאים בני הכפרים לעיירות לומר סליחות ותחנונים. ע"ש. והקשה מרן ראש הישיבה שליט"א שמסכת סופרים נתחברה אחר חתימת התלמוד, ומשמע שם שלא התענו ביום י"ג אדר. ובשאלות הוא הראשון שהזכיר תענית זו. וכנראה שהתחילו בזה, מפני שהתבטל המנהג להתענות ג' ימים מפני הקושי, לכן תיקנו להתענות יום אחד קודם פורים.

שהרי הגמרא במסכת ברכות (דף ו' ע"ב) אומרת "אגרא דתעניתא צדקתא" – עיקר קיום המצוה של התענית הוא הצדקה. זה שזכר גדול יותר מעצם התענית, וזה דבר נפלא².

ידוע מה שהביא הרב כף החיים (סי' תקס"ו אות ט"ו) מהאחרונים שהמילה "תענית" כוללת בתוכה את המילים "תת עני", וזה רומז שעצם הענין של התענית הוא לתת צדקה, ולכן ביום י"ג באדר שהוא יום תענית אסתר כדאי ללכת ללווה ולומר לו שאתה מוותר לו על החוב, ובזה אתה מקיים מצוה גדולה מאד.

מסירת מתנות לאביונים לאחר פורים בעת הצורך

ג. שאלה: יש בשכונה משפחה נזקקת מאד שאני אוסף לה סכום כסף גדול מהחברים עבור מתנות לאביונים. שנה שעברה הבאתי להם ביום פורים את הכסף אך הם בזבוזו את הכל ולא נותר להם כלום בשביל פסח, הם נותרו במצוקה עצומה בחג הפסח כי אינם יודעים להתנהל ולכלכל את עצמם בתבונה. השנה חשבתי לא לתת להם את המתנות לאביונים בפורים אלא לקראת פסח, האם ניתן לעשות כן?

תשובת הרב: יש בזה בעיה, כי כתב מרן בשלחן ערוך (סי' תרצ"ד ס"ב) שאין משנים מעות פורים לצדקה אחרת, וביאר הרמ"א שדוקא הגבאים אין משנים, אבל העני יכול לעשות בזה מה שירצה.

כלומר, אדם שרוצה לאסוף מתנות לאביונים עבור משפחה נזקקת, עליו לתת להם את הכסף בפורים, והעניים יכולים לעשות עם זה מה שירצו. יכולים לקנות עם זה אוכל לסעודת פורים,

² אמנם רש"י שם ביאר שהטעם הוא כדי שיהיה לעניים שהתענו היום לאכול, ולכאורה לא עשה בזה מצוה גדולה יותר מיום רגיל, כי לא מקיים טעם זה במחילת החוב. אולם מהרש"א שם כתב וז"ל: ועוד יש טעם אחר כדי שלא יהא נהנה מתעניתו בממונו שיעור מה שלא אכל ושתה היום. ולכן יתן שיעור ממון זה שנהנה לצדקה. ועיין בעץ יוסף מה שהוסיף סמך לדברי מהרש"א מדקדוק לשון הפסוק.

וכבר נאמר בפסוק בספר ישעיה (נ"ח ו') "הלא זה צום אבחרהו וגו' הלא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית כי תראה ערום וכסיתו וגו', אז תקרא וה' יענה" וגו'. ומשמעותו, כל ענין רחמים וצדקה לזולת, ואפילו בכסות וכדומה. שהכל הוא עזרה ורחמים לעניין ומידה כנגד מידה.

ועיין במסכת סנהדרין (דף ל"ה ע"), והני מילי ברפתא ותמרי, ובפירוש רש"י שם, דמשמע שיש מקומות שלא היו רגילים לחלק לעניים דבר מוכן לאכילה, אלא חטים או מעות, ואז אין עיני העניים נשואות לכך ולא נשענו העניים עליהם לסעודת הלילה. ואף על פי כן היה דרכם לאסוף מעות לעניים בתענית ולחלק להם. וכ"כ בשב"ל (סי' ר"פ).

לגבי השאלה האם במחילת חוב יוצא ידי חובת מצות מתנות לאביונים, ובמקרה שלנו שהחבר הזה הוא נזקק מאד והוא מכיר אותו אישית, לכאורה הוא מקיים בזה מצות מתנות לאביונים בהידור.

מרן ראש הישיבה שליט"א בסנסן ליאיר (חי' ש"ע סי' תרצ"ד) הביא מדברי האחרונים שדנו בזה, והעלה שמחילת חוב ביום פורים אינה נחשבת כלל למצות מתנות לאביונים.

והוכיח מהמשנה במסכת גיטין (דף עד), שמבואר שאדם שאשתו מבקשת להתגרש ממנו, ואמר לה שהוא מוכן לגרשה בתנאי שהיא תתן לו מאתיים זוז (במקום שהוא יתן לה כתובה מאתיים זוז כסכום של כתובת אשה, היא תתן לו מאתיים זוז...). ולא רק זה, בשעה שנתן לה את הגט הוא אמר לה שהיא מגורשת בגט זה **בתנאי** שתתן לו מאתיים זוז, הדין הוא שאם נתנה לו מאתיים זוז – מגורשת, ואם לאו – אינה מגורשת.

בגמרא מובא שרבי אסי שאל את רבי יוחנן מה יהיה הדין אם לאחר הגירושין אמר לה שהוא מוותר על המאתיים זוז, האם הויתור הזה נחשב כאילו נתנה לו את הכסף והיא מגורשת, או לא. וענה לו רבי יוחנן שאינה מגורשת, כי הוא אמר לה "בתנאי שתתני לי" ולמעשה היא לא נתנה לו. אמנם הוא ויתר ומחל על הכסף, אבל זה לא נקרא "נתינה".

לפי זה כתב מרן ראש הישיבה, שהלשון "מתנות לאביונים" מורה שצריך לתת, שיהיה נחשב נתינה, ואם כן מה שמוותר על החוב שלו אינו נחשב לנתינה ולא מקיים בזה מצות מתנות לאביונים.

הרב מוסיף טעם נוסף לדין זה. ידוע מה שכתב הר"ן שטעם מצות מתנות לאביונים הוא כדי שיהיה לאביונים כסף לסעודת פורים, ואפילו שזה לא כמו משלוח מנות שאנשים רגילים לתת מנות גדולות, אבל לאביונים מספיק לתת רק מעט כסף, מכל מקום האביון די לו בסכום מועט כדי שיהיה לו משהו לאכול בפורים. וכאן כאשר האדם מוותר לאביון על החוב, אבל אינו מקיים את הטעם של המצוה, כי עדיין אין לו כסף לאכול ביום פורים ולא נתן לו דבר, ולא מועיל הויתור כדי לקיים בזה מצות מתנות לאביונים.

ומכל מקום כדאי לבעל החוב לומר ללווה ביום תענית אסתר שהוא מוותר לו על החוב, ובזה יזכה למצוה גדולה.

ויכולים גם לקנות עם זה בגדים או משחקים, או לשמור את הכסף לפסח או לכל מה שירצו. אבל הגבאי שאוסף להם את הכסף, אסור לו לשמור אותו אצלו ולתת להם אותו לקראת פסח. אבל אם זה באמת לטובתם ויש בעיה להביא להם עכשיו כי לא יישאר להם כלום אחר כך, אפשר לנהוג בצורה אחרת. לאחר שאוסף את הכסף יזכה אותו עבורם על ידי שיתן אותו למישהו אחר שיגביה ויאמר שהוא זוכה בו עבור משפחה פלונית. לאחר מכן ילך למשפחה הנזקקת ויאמר להם שהוא קיבל כסף עבורם, יתן להם חלק מהסכום ויאמר להם שיש לו עוד רוצה להביא להם אותו אחר כך, וזה דרך אפשרית.

מדוע? כתב מרן ראש הישיבה בסנסן ליאיר שאם אדם זיכה מעות לעני על ידי אחר, הדבר נחשב כאילו המעות באו לידי של עני. ולכן ברגע שהגבהת וזיכת אותם למשפחה הזו, הכסף נחשב שהגיע לידיה ויצא ידי חובה.

אבל מאידך צריך שיהיה להם אפשרות לסעוד בכסף הזה ביום פורים, ולכן צריך לתת להם חלק באותו יום, ויתחמק מהם כדי שיוכל לתת להם את החלק הנשאר בפעם אחרת. באופן הזה אפשר להקל בכך כדי לגרום להם שאכן מצד אחד ישמחו בפורים, ומצד שני שייחשב שכל הכסף הגיע לידם ביום פורים עצמו.

יש להוסיף טעם להקל, כיון שהם יודעים שאם הם רוצים הם יכולים לבוא לבית שלך ולקחת את הכסף כעת בפורים, ולכן זה נחשב ממש כשלהם, אבל הגבאי ינהג בחכמה כדי שיקבלו את הכסף בזמן שטוב להם³.

הזמן המובחר לסעודת פורים

ד. שאלה: אנחנו ליטאים וקבלה בידינו בשם הגר"א שמצוה לעשות סעודת פורים בבוקר השכם, וכך נהגו הוריי. גם אני מנסה לעשות כן בביתי, אך איני מצליח בזה ונאלץ להמתין לחתנים ולבחורי הישיבה שמגיעים בצהריים. האם כדאי לי לעשות הסעודה לבדי בבוקר או להמתין לצהריים לאכול יחד עם כולם?

תשובת הרב: המנהג שנהגו לעשות סעודת פורים אחר הצהריים אינו מנהג חדש. בשו"ת תרומת הדשן (סי' קי) הזכיר את המנהג

³ מובא בגמרא (ביצה ט"ו ע"ב) שהקב"ה אומר על השבת "ליו עלי ואני פורע". אדם שומע כך וביום ראשון מחכה שייכנס כסף לחשבון מאת הקב"ה, והוא לא רואה שנכנס. הוא תמה, מתי הקב"ה מכניס את הכסף, בעשירי לחודש? אמרתי פעם בעקבות מעשים שאירעו, שהקב"ה מחכה לזמן שהכסף יהיה נצרך לך ביותר. אתה שומר את הכסף בבנק של הקב"ה והוא שומר לך את הכסף, ברגע שתהיה זקוק לו ביותר, הוא יפתח לך את החיסכון שנמצא אצלו.

הזה כדבר קדמון, וכתב שנהגו לעשות סעודת פורים סמוך לשקיעה, ועיקר הסעודה נעשית בלילה. (והובא בסימן תרצ"ה).

יש מהמפרשים שאמר בדרך הלצה שכיון שהסעודה נעשית בגלל השמחה שהקב"ה הציל אותנו מידי המן הרשע שרצה לחגוג ביום זה, והרי אצל הגוים היום הולך אחר הלילה שאחריו, וכעת נהפוך הוא, אנו חוגגים בזמן זה על הניצחון שה' יתברך הפיל את אויבינו. וכיון שכך גם הסעודה שעושים זכר למפלתו של המן מתחילה ביום וממשיכה הלאה ללילה שלאחריו.

אבל מכל מקום הרב תרומת הדשן כתב שכל זה הוא אמר כדי ליישב את המנהג, אבל אלה שעושים את הסעודה בבוקר ודאי שנוהגים כראוי. וכן נהג הוא ורבותיו.

וכך כתב הרמ"א: מי שרצה לעשותה תמיד בשחרית – הרשות בידו. ומשמע שזה דבר שלא כל כך רגילים בו.

השואל הזכיר בשאלה את ה"קבלה בידינו" מהגר"א, והוא מתכוון למה שמופיע בספר מעשה רב. שם כתב הגר"א כך: סעודת פורים עיקרה ביום, על כן הנכון לכוון לצאת בסעודת שחרית.

אם נתבונן בלשון הגר"א, נמצא שלכאורה הוא "פתח בכד וסיים בחבית", הוא התחיל שמצוה לעשותה ביום, ומשמע שכל היום היא מצוותו, ואם כן מדוע סיים שיכוון לצאת בסעודת שחרית.

מרן ראש הישיבה שליט"א בספרו סנסן ליאיר (חידושי ש"ע שם) ביאר את כוונת הגר"א, שכיון שמנהגם היה לאחר את הסעודה עד הלילה שלאחריו, ולפחות רובה היתה נערכת בלילה, לכן הוא אומר שטוב להשתדל לצאת בסעודת שחרית כדי שיקיים את המצוה בזמן, אבל אין כוונתו שעדיף לעשותה בבוקר מלעשותה אחר הצהריים, אלא כל שעושה אותה במשך היום – יצא ידי חובה לכתחילה ואין בזה שום בעיה. ולכן גם לפי דעת הגר"א, אדם שמחכה לבנים ולחתנים, כל שעושה אותה ביום אין בכך שום בעיה.

יש להוסיף, השואל שאל האם עדיף לעשות בבוקר לבד מאשר אחר הצהריים יחד עם כולם. הפוסקים כתבו שאדרבה, לא ראוי לאדם לעשות סעודת פורים לבד. ראינו בגמרא במסכת מגלה (דף ז' ע"ב) את רבה ורבי זירא שהיו סועדים יחד, ומשמע שמצוה לקיים אותה יחד עם אנשים נוספים.

רש"י כתב על הפסוק במגלת אסתר (ט' כ"ח) "והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור משפחה ומשפחה" וגו', משפחה ומשפחה – מתאספים יחד ואוכלים ושותים יחד וכו'. (עכ"ל). ומכאן למדנו שאדרבה, מצוה לעשות סעודת פורים יחד עם

אוהביו ורעיו, ולפחות יחד עם בני ביתו. ולכן לא יעשה סעודת פורים לבדו.

אבל על כל פנים, כתב הרב כף החיים (אות כ"ג) בשם הרש"ש, להזדרז לעשות סעודת פורים מיד לאחר תפילת שחרית מ"כמה טעמים ידועים ל". יתכן שהטעמים הם על פי הפשט, שאם עושה אותה אחר הצהריים אנשים נמשכים עוד ועוד, ולבסוף עושים את הסעודה בלילה וכמו שכתב בשו"ת תרומת הדשן.

והוסיף הרש"ש, בעוד שההארות הנזכרים בתוקפם אחר תפילת שחרית, ולא יסתלקו אחר כך מהכלים הפנימיים דשחרית, כי תפילת המנחה היא בכלים אמצעיים. (עד כאן). ומלשונו נראה שטעם זה לתוספת נופך. ואולם עוד פוסקים כתבו שיש בזה טעם על פי הסוד (עי' בשו"ת יביע אומר חלק י"א סי' פ"ג אות א', וע"ש ריש אות ד'. ודו"ק).

כלומר, אם אדם עושה את הסעודה לפני הצהריים, יש בזה מעלה נוספת על פי הסוד. אבל בודאי שלא לעשות כן ולהפסיד את הדבר החשוב שזה לעשות יחד עם כולם, וכמו שרש"י כתב שחלק מתקנת רבותינו במגילה היא לעשות את הסעודה יחד עם כל בני המשפחה. וכן הסכמת הפוסקים. (עי' כה"ח אות כ"ד, וחזון עובדיה עמ' קפ בשם שבלי הלקט).

זמן סעודת פורים ביום שישי

ה. שאלה: השנה יחול פורים בירושלים ביום שישי, האם מותר לעשות את הסעודה אחר הצהריים כשעה או שעתיים סמוך לשקיעה כמו בכל שנה, או שיש כאן בעיה של אכילת סעודת שבת לתיאבון?

תשובת הרב: ידועים דברי מרן בשלחן ערוך (סי' רמ"ט ס"ב) שמצוה לא לאכול אפילו סעודה רגילה לאחר תשע שעות, שזה כשלוש שעות לפני השקיעה. וסעודה גדולה שאינו רגיל בה, אסור לאכול אפילו מהבוקר.

וכתב הרמ"א (סי' תרצ"ה): כשחל פורים ביום שישי, יעשו סעודת פורים בשחרית משום כבוד שבת.

מה הכוונה "בשחרית"? כתב המשנה ברורה (סק"י) שכוונת הרמ"א היא קודם חצות היום. והמשנה ברורה הוסיף שם עוד מילה אחת והיא "לכתחילה", כלומר שאם אדם לא הספיק לעשות בבוקר, רשאי לעשות אותה עד השקיעה. (וכ"כ בסימן רמ"ט ס"ק י"ג).

עם זאת, כתב הרב ביאור הלכה (סי' רמ"ט) בשם המגן אברהם, שאם אפשר לקיים שתיהן מוטב. כלומר שישתדל לא למלא כריסו הרבה, כדי שבליילה יאכל סעודת שבת לתיאבון.

סיפר לי יהודי ירושלמי שהם נוהגים לעשות פתרון אחר. מרן בשולחן ערוך (סי' רע"א ס"ד) מביא להלכה את הגמרא במסכת פסחים, ובזמננו לא כל כך מבינים מה מדובר שם. מרן כתב שאם היו יושבים בערב שבת לאכול, וקדש עליהם היום – אסורים להמשיך בסעודה, אלא יעשו קידוש ואחר כך ימשיכו בסעודתם, ואת תפילת ערבית יתפללו אחר כך.

אם היו שותים יין באמצע הסעודה אינם צריכים אפילו לברך ברכת בורא פרי הגפן על היין, אלא יברכו על הכוס ברכת מקדש השבת בלבד. לאחר מכן יברכו שוב ברכת המוציא מפני שהיה אסור להם לאכול קודם הקידוש וממילא צריכים לברך שוב, אך בלי נטילת ידיים, כי הם באמצע הסעודה, ולאחר מכן ימשיכו הלאה בסעודתם.

המקרה הזה לא נהוג אצלנו כלל. איזה אדם יאכל סעודה בערב שבת ובאמצע הסעודה תיכנס שבת והוא עדיין ממשיך את הסעודה?!

אבל בירושלים יש אפשרות כזו. הרבה פעמים קורה שיום ט"ו אדר חל ביום שישי וכמו השנה, והם מתפנים לשבת לאכול רק אחר הצהריים, כי יש משלוחי מנות, "הרצים יצאו דחופים" וכו'. לכן יושבים לאכול סמוך לשקיעה, וכאשר נכנסת שבת עוצרים את הסעודה, עושים קידוש, לאחר מכן ממשיכים את הסעודה, ומברכים ברכת המזון, ואומרים על הנסים כי הולכים אחר תחלת הסעודה (עי' נהר מצרים הלכות פורים אות י"ג, שכן מנהג ירושלים). רק בשעה עשר-אחת עשרה הם הולכים לחפש מנין, ובאמת יש בתי כנסיות שמקיימים מנינים בשעות הללו בליל שבת של מוצאי פורים.

לאנשי מרכז הארץ הדבר הזה נשמע ממש מוזר, אבל מותר לנהוג כן על פי ההלכה.

ועל כל פנים, מרן הגר"ע יוסף כתב בתשובה שלא נכון לנהוג כך, כי נכנסים כאן לבעיה הלכתית אחרת.

כאשר אנחנו מסיימים את הסעודה אנחנו כבר נמצאים בתוך שבת קודש, וקידוש על היין ואכל סעודה לכבוד שבת קודש, ומה נאמר בברכת המזון, רצה והחליצנו או על הניסים? ואיך יאמר את שניהם יחד? כי אם אתה אומר על הניסים אתה אומר בזה למעשה

שהיום הוא יום ט"ו, ואם אתה אומר רצה והחליצנו אתה אומר שהיום הוא יום שבת, ט"ז אדר.

לכן מרן הגר"ע יוסף כתב שעדיף שבשקיעת החמה יברך ברכת המזון, ויזכיר על הנסים. ולאחר מכן יתפלל ערבית ויערוך סעודת שבת.

אכילת לחם בסעודה

ו. **שאלה:** האם חייבים לאכול דוקא לחם בסעודת פורים, או שאפשר להסתפק במיני מזונות (כמו שעושים בסעודה שלישית)?
תשובת הרב: ראשית נתייחס קודם לדין סעודה שלישית. אנשים טועים לחשוב שבסעודה שלישית לא חייב לאכול לחם ומספיק מיני מזונות, אבל מרן כתב במפורש בשלחן ערוך (סימן רצ"א ס"ה) שחובה לאכול לחם בסעודה שלישית. זו לא חסידות או הנהגה יפה, אלא מרן מפורש. ולא רק מרן סובר כך, אלא רוב ככל הראשונים סוברים שחובה לאכול לחם בשלשת הסעודות.

ומדוע? כתוב בתורה: "ויאמר משה אכלוהו היום, כי שבת היום לה', היום לא תמצאוהו בשדה" (שמות ט"ז כ"ה). בפסוק הזה כתוב שלש פעמים מילת "היום", ומכאן למדו חז"ל במסכת שבת (דף קי"ז ע"ב) שמצוה לעשות שלש סעודות. וכיון שמדובר שם על המן שהיה נחשב לחם, למדו מכך שמצוה לעשות את הסעודות דוקא בלחם.

אמנם מרן מוסיף שאם אדם אכל הרבה חמין בבוקר ולא יכול כרגע לאכול סעודה שלישית – יאכל מיני תרגימא. אבל החכם עיניו בראשו ולא יאכל יותר מדי בבוקר. אמנם הוא רוצה לעשות עונג שבת ולאכול הרבה, אבל העונג הזה בא לו על חשבון סעודה שלישית וזה לא טוב. (עי' ש"ע שם ס"א).

לגבי סעודת פורים – יש בזה מחלוקת גדולה באחרונים. הרב מגן אברהם (סי' תרצ"ה סק"ט) כתב שלא מצינו שיהיה חייב לאכול פת בפורים. גם מרן החיד"א בברכי יוסף כתב שהוא ראה לאחד קדוש שכתב שאם עשה סעודת פורים בלי לחם יצא ידי חובה.

לעומת זה ידועה דעת המהרש"ל שחובה לאכול לחם בסעודה. וכן דעת היעב"ץ, שכתב בספרו מור וקציעה שאי אפשר לקבל דבר כזה בכלל, כי הרי כתוב ימי **משתה ושמחה**, ומשמע שצריך סעודה קבועה. הוא כותב שכל מקום שכתוב משתה משמע שיש שם לחם. וכך מאריכים עוד רבים מהאחרונים.

בדברי הראשונים כמעט שלא מצינו התייחסות מפורשת לזה, אבל בחזון עובדיה הביא שהמאירי אכן דיבר על זה, וכתב שביום

פורים צריך קביעות סעודה משום שמחה יתירה, ואין קביעות סעודה אלא בפת, ומשמע שאכן צריך לעשות סעודה בלחם.

וכך היא מסקנת מרן הגר"ע יוסף, שהנכון והראוי לעשות סעודת פורים בלחם.

כמובן, סעודת פורים שעשאה בלילה לא יצא ידי חובה, ולכן לא יכול לצאת ידי חובה בסעודה שעושה בלילה, אלא יעשה את הסעודה ביום פורים בלחם. (סי' תרצ"ה ס"א).

ומכל מקום די בסעודה אחת של לחם ואין צורך ביותר מכך. (הרמ"א רס"י תרצ"ה).

כמובן שצריך לאכול בשר ולשתות יין, שאין שמחה אלא בבשר ויין.

כידוע שלנשים אסור להשתכר ולשתות יין, ולכן הורה מרן הגר"ע יוסף שישתו מעט ולא יותר מכך.

חייב נשים וקטנים במשלוח מנות

ז. **שאלה:** האם נשים וקטנים חייבים במשלוח מנות אישי או שיוצאים ידי חובה במשלוח מנות כללי שנשלח מהבית או לחילופין מתלמידי הכיתה?

תשובת הרב: לגבי תלמידי כיתה שנותנים לרב שלהם משלוח מנות – אם נותנים אותו לפני פורים, אינם יוצאים ידי חובה, כי המצוה היא לשלוח ביום פורים עצמו.

אבל אם שולחים את המשלוח לרב או למוקה ביום פורים עצמו, יוצאים ידי חובה למרות שהוא משותף ונשלח על ידי כולם יחד.

לגבי נשים וקטנים – כתב הרמ"א (שם ס"ד) שאשה חייבת במתנות לאביונים ובמשלוח מנות כמו האיש ואין הבדל ביניהם, מפני שכולם היו באותו הנס⁴.

וכתב על זה המשנה ברורה: וצריכה היא לשמוח ולשמח לב אביונים, וכתב קיימו וקיבלו היהודים וגו' וגם נשים בכלל. וכתב המגן אברהם, לא ראיתי נזהרין בזה. (שהאשה תשלח מנות). וכתב המשנה ברורה, ואפשר דוקא באלמנה (צריכה להקפיד לשלוח), אבל אשה שיש לה בעל – בעלה משלח בשבילה לכמה אנשים. ומכל מקום יש להחמיר.

נחלקו האחרונים מה כוונתו בסיום דבריו שכתב "ומכל מקום יש להחמיר". הרב כף החיים (אות נ"ו) כתב שהאשה צריכה לבקש

⁴ יש מחלוקת בראשונים מה הכוונה "כולם היו באותו הנס". יש מפרשים שכתבו שהכוונה היא שגם עליהם היתה גזירת הכליה. אבל יש שפירשו שעיקר הנס נעשה על ידם, וזה גם לגבי פורים, גם לגבי פסח וגם לגבי חנוכה, בשלשתם עיקר הנס נעשה על ידי הנשים.

באה לתת לשכנתה משלוח מנות, גם אם הגבר פתח לה את הדלת יכולה להביא לו, כי כולם יודעים שהמשלוח לא מיועד עבורו דוקא אלא עבור כל המשפחה, וגם הרמ"א יסכים לזה.

לגבי חתן וארוסתו – לכאורה יש בזה חשש גדול, אבל גם בזה יש להקל, וכמו שכתבו האחרונים שלא נהגו לחוש לזה.

מה הטעם לדבר? הגמרא במסכת קידושין אומרת ש"באתרא דמסבלי והדר מקדשי, לא חיישינן בנתינת הסבלונות לקידושין".

והיות שידוע שבדורנו כולם מסבלי והדר מקדשי, גם אם הם נותנים אחד לשני משלוח מנות אין לחוש לקידושין. ובפרט שבלאו הכי זו לא המתנה היחידה שמביאים, ויש עוד הרבה מתנות של החתן והכלה, וכך מנהג העולם, ולכן אין כאן חשש של קידושין.

אמנם שייך כאן הענין של קרבת הדעת, אבל אדרבה, ראוי שהחתן והכלה יעשו ביניהם דברים כאלה כדי שישאו חן וחסד אחד בעיני השני קודם החתונה כדי שייכנסו בשמחה לחתונה.

לא שמע כמה מילים בקריאת המגילה

ט. שאלה: בכל שנה יש רעש גדול בקריאת המגילה, אם פספסתי כמה מילים ולא שמעתי מקורא המגילה, מה עלי לעשות?

תשובת הרב: ברגע שלא שמעת מילה מסוימת, תזדרז ותשלים את המילה או המילים הללו מתוך החומש.

לדוגמא, אם לא שמעת כמה מילים בפסוק ו', אתה לא יכול להשלים את הפסוק הזה לאחר הקריאה, אלא עליך לקרוא את הפסוק הזה מתוך החומש שבידך מיד כששמת לב שלא שמעת אותו מהקורא.

כמובן שתשים לב שלא תקרא יחד עם החזן, כי בשעה שאתה חוזר על פסוק ו' הוא כבר הגיע לפסוק ז', ואתה צריך לקרוא יותר מהר ממנו עד שתעקוף אותו. תעשה כמו שעושים בכביש, תעקוף את הקורא, תגיע למקום שהוא עדיין לא הגיע אליו ושם תמתין לו ותמשיך לשמוע משם והלאה.

אפשר לעשות את הפתרון הזה כמה פעמים תוך כדי הקריאה, כי את רוב המגילה אתה שומע ממגילה מקלף על ידי החזן.

מבעלה שיתן לה מנות כדי שיהיו שלה, ורק לאחר מכן תשלח אותם.

לעומתו דעת הגרי"ש אלישיב שאם היא בעצמה לוקחת את המנות ונותנת – אינה צריכה לבקש מבעלה רשות שיתן לה כדי שייחשב כשלה ולא כשלו. אבל אם היא שולחת את המנות על ידי בעלה או על ידי אחד מהילדים, היא אכן צריכה לבצע קנין כדי שייחשב שלה ורק לאחר מכן תשלח אותו.

לעומתם הגרי"ש אוירבך מיקל בכל זה לגמרי, ודעתו שהיות והבעל מחויב שאשתו תקיים את המצוות, ממילא ברגע שאשה לוקחת משלוח מנות ושולחת אותו לשכנה על ידי הבן או הבת והיא אומרת "אמא שלחה לך", די בזה ואינה צריכה לעשות שום קנין.

ולכן למעשה, יש דעות כיצד תנהג אשה במשלוח מנות, האם צריכה לבצע קנין או לא, ונראה שגם לדעת המחמירים הדבר הוא בגדר חומרא בלבד. אבל מעיקר הדין, ברגע שאשה לוקחת משלוח מנות ונותנת לחברתה או שולחת לה על ידי שליח והשליח אומר ש"אמא שלחה את זה", יוצאת ידי חובת המצוה בזה. (שהרי המשנה ברורה כתב על זה שיש להחמיר).

משולחי מנות בין גברים לנשים

ה. שאלה: האם מותר לבעל עסק לתת משלוח מנות לעובדות שלו, וכן האם מותר לחתן לשלוח מנות לכלתו לפני חתונתם?

תשובת הרב: המקור של הנידון בזה הוא מדברי הרמ"א, שכתב שיקפידו לשלוח איש לאיש, ואשה לאשה ולא להיפך, כדי שלא יבואו לשלוח איש לאשה אלמנה ויבואו ליד ספק קידושין, אבל במתנות לאביונים אין לחוש.

כאן הרמ"א כתב שהבעיה היא ספק קידושין, אבל בספר ערוך השולחן כתב עוד טעם, כדי שלא יבואו לידי קירוב דעת.

המשנה ברורה מביא את המגן אברהם שלא ראה שמקפידים בדבר הזה.

הגרש"ז אוירבך הורה שאם שולחים משפחה למשפחה ולא משהו אישי, אפשר להקל בזה. כך גם דעת הגרי"ש אלישיב, שאם אשה

השיעור נמסר ביום ראשון ג' אדר ב' התשפ"ב

- מידי יום ראשון מוסר הרב שליט"א שיעור בהלכה בערוץ "קול ברמה" בשעה 12 בצהריים

עורך העלון: הרב שלמה נחום

ביקורת: הרה"ג רבי יצחק מאזוז

- מידי יום מוסר הרב שליט"א שיעור בגמרא בדף היומי,

השיעור מופץ בתפוצה רחבה מאד, ומאזינים וצופים בו יהודים רבים בכל רחבי תבל.

ניתן להקדיש את זכות השיעורים להצלחה ולישועה, לעילוי נשמת, לרפואה וכדומה.

ניתן גם לערוך פדיון נפש.

צרו קשר בפל' 052-7108693 או בדוא"ל המערכת.

- מידי שבוע בימים ראשון ושלישי, מוסר הרב שליט"א שיעורים בעיר ראשון לציון

בבתי הכנסת "באר מים חיים", "זכור לאברהם" ו"מורשת כהנים". מומלץ להצטרף.

ניתן להשיג את ספרי הרב שליט"א:

1. ספר "תורת חיים" חלק א' - הכולל את שיעורי הרב שליט"א בהלכה, שנמסרו בשנת תשע"ח.

2. ספר "תורת חיים" חלק ב' - הכולל את שיעורי הרב שליט"א בהלכה, שנמסרו בשנת תשע"ט, תש"ף.

3. ספר "תורת חיים" חלק ג' - הכולל את שיעורי הרב שליט"א בהלכה, שנמסרו בשנת תשפ"א.

4. ספר "הלכות מעשיות" חלק א' - הכולל שאלות ותשובות אקטואליות ומעשיות בקצרה על כל השלחן ערוך ומשנה ברורה בהלכות שבת.

5. ספר "הלכות מעשיות" חלק ב' - הכולל שאלות ותשובות אקטואליות ומעשיות בארבעת חלקי השלחן ערוך, הנהגה והשקפה.

6. שו"ת "בירורי הלכה" - הכולל שאלות ותשובות ארוכות בעומק העיון בנושאים רבים בהלכה.

7. ספר "תורת חיים" דרושים.

8. ספר "תורת חיים" על הש"ס - הכולל חידושים על הגמרא במסכת בבא מציעא פרק שנים אוחזין. וכן על סוגיות נוספות במסכתות הש"ס.

ניתן להשיג את הספרים במייל, וכן בכל רחבי הארץ בפל' 0533-121357

ניתן להצטרף לאלפים המקבלים את העלון במייל,

וכן ליצור קשר בדוא"ל - A025606532@gmail.com

ניתן להאזין לשיעור זה ולשאר מורנו הרב שליט"א

בקו "תורת חיים" 02-5606532

וכן במערכת "קול הלשון"